

**Katya Staneva**

(Bulgaria, Sofia University St. Kliment Ohridski)

## **Irene Ivantcheva. Pieces. Poems and Fragments. A Bulgarian-English Edition. Sofia, Polis, 2021.**

### **Writing Oneself Whole**

*Abstract:* In her jubilee year, Irene Ivantcheva (b. 1960) – a thinker and author – has published her *Pieces* (Sofia, Polis, 2021): a small bilingual book of poems and essays, one that manages, in a very peculiar way, to focus the reader's attention on major problem splits – memory and identity, as well as piecing one's identity together from fragments such as language, profession, religion, homeland and foreign land, community and family, parents and children... The author (re)discovers the connections between the individual parts of the book written over different decades. In 2020, as a recapitulation, she decided to add a touch – through her own work – to the image of the modern woman belonging to the generation born behind the Iron Curtain and scattered around the world. This recapitulation is not an isolated phenomenon but a part of a significant cultural phenomenon. The phenomenon of the female emigrant who writes in another country in the language of the other, a phenomenon especially close to Irene Ivantcheva as a literary researcher, one treated in her French-language book on Julia Kristeva and Asia Djebar *Ecrire dans la langue de l'autre* (Paris, L'Harmattan 2015). And now Ivantcheva's personal story written through the pieces that we have to put together by reading her poems and essays will reach not only the Bulgarian audience but also the English-speaking readers through the English translation by Dr. Holly Karapetkova, an American poet and university professor in creative writing.

**Катя Станева**

(България, Софийски университет „Св. Климент Охридски“)

### **Оцелостяване чрез словото**

**Ирен Иванчева. Парчета. Стихове и фрагменти/Pieces. Poems and Fragments. Двуетично издание на български и на английски. София, Полис, 2021.**

Когато получих покана да прочета и предговоря тази поетическа книга на Ирен Иванчева, първата ми реакция на заглавието ѝ „Парчета“ бе да си спомня за едноименната десетилетна рубрика във в. „Култура“. Ето как информативният ми пръв прочит на книгата тръгна от заглавието „Парчета“ и ме накара да продължа своето дирене като читател и интерпретатор, за да проявя тази сякаш „слепена от изрезки“ писателска самоличност на Ирен Иванчева – филоложка и феминистка, която познавам от бегли професионални срещи на научни форуми и най-вече по литературоведски текстове. Услужливата моя памет също ми подхвърли като на шега тълкувателски ключ „парче от фрагмент“ – словосъчетание, чрез което немалко български археолози от 70-те години оповестяваха за свои находки. Интуитивно избрах този фокус на краткото представяне на сбирката, която дава възможност на българската, а и на американската публика,

да види част от нещата, които авторката скъпи и които я крепят отвъд океана вече две десетилетия. През този зрителен ъгъл – слепяване на парчетата като търсене на някакво окръгляне, на цялост в себепредставянето и саморефлексии на Аза – чета антологично подобрите „Парчета“ и ги напасвам, за да проявя като в дагеротип образа на пишещата.

През юбилейната за нея година Ирен Иванчева (р. 1960 г.) – в еднаква степен мислител и автор-жена<sup>1</sup> – чрез свенлива и малка като обем книга фокусира по особен начин вниманието върху важните проблемни сплитове – памет и идентичност, сглобяване на идентичността от парчета (включително език, професия, религия, родината и чужбината, общността и семейството, родители и деца...). Едва ли чак сега авторката (пре)открива обвързаността между съставлящите книгата отделни части, писани през различни десетилетия. През 2020-а като рекапитулация решава да добави щрих – чрез собственото си творчество – към ОБЛИКА на съвременната жена от поколението на родените зад Желязната завеса, пръснато по света. Аз виждам тази рекапитулация не като изолирано явление, а като част от значим културен феномен. Феноменът на жената емигрант, пишеща другаде и на езика на другия, феномен, особено близък на Ирен Иванчева и като литературен изследовател – „Ecrire dans la langue de l'autre“ (Ivantcheva-Merjanska 2015) е заглавието на книгата ѝ за Юлия Кръстева и Асия Джебар, издадена на френски език във Франция.

Вместените тук Фрагменти познавам от сп. „Нава“ (бр. 1, 1990). Стиховете, лирическите миниатюри, есетата не съм чела в предходни публикации<sup>2</sup>. Сдвояването стихове / фрагменти и есета прибира тематични, жанрови, азови и изговорени в ти- (или тя-/той-) модуса панели в прецизно структурираното словесно изделие. В притурката между двата по-обемни автобиографични текста е вклинено хитово според мене „парче“, виртуозно изсвирено, пък и ефектно озаглавено „Малко от моята философека“. Идеологията на човешкия избор, идеологията на либералния ангажимент тук е ословесена-озвучена чрез езика на философията и се свежда до настояването – разпознаваш себе си в обмена с другите, ставаш себе си чрез другите, целият наш живот е дълг към тях. Този текст дискретно е покана за размисъл и дебат; той – така смятам – има принос за етичната височина на книгата; една интелигентна чувствителност споделя с нас („Ние сме капсули, които пренасят поколения други в себе си...“); всеки от нас дължи отговорен жест за дареното от

...родителите, учителите, приятелите, децата ни, любимите и разлюбените от нас, дори от случайни познати....

Фрагментите тематизират изкуството, любовта, детството, вписаността в общности от съмишленици, хоризонтите пред човека, наследствата... Авторката, емигрирала в САЩ през 2001 г., гледа помирително назад през увеличителното стъкло на отстоянията. Дистанциите – времеви и пространствени – (пре)напрягат, усилват емоциите; книгата, която прелиствам, онагледява зависимостта на пишещия-и-четящия човек от

<sup>1</sup> Харесвам нейното определение за поетеса от сводния труд „Гласове на жени в българската поезия“ (Иванчева, Ирен. Гласове на жени в българската поезия. Аспекти на междутекстовост (от средата на XIX до 40-те години на XX век). София: Просвета, 2015).

<sup>2</sup> Отделни стихове и есета от тази книга се появяват в следните публикации на Ирен Иванчева от 1992 и 2006 г., което показва отчетливо личния антологичен характер на тази книга. Вж. Иванчева, Ирен. Парчета. Стихотворения. – Ек. Културен двумесечник. Държавна агенция за българите в чужбина, 13, 2006, № 2, с. 26–27; Иванчева, Ирен. Етюди. – Участие: Литература и социален живот. Периодично издание на писателите от Стара Загора, 2, 1992, №1, с. 6–7.

неговите моментни състояния, потребности, търсения, от натрупан опит и култивиран вкус. Родители и любими, езици, градове, светове притежават мощна гравитация, но през годините привидно крехката Ирен Иванчева не се остави да се върти предано в орбита около единствен образец, избор/кумир. Натъртено искам да подчертая: като творец, Ирен Иванчева опазва и излъчва своя светлина, отстоява пределно лична територия. В разговор с литературния критик Марин Бодаков тя споделя:

Аз се сдобих късно със собствена стая за работа в моя живот. Като млада пишех в кухнята, когато децата вече спяха... Но дори и сега вратата на моята стая – пълна с книги и не особено подредена, но чиста – е отворена към всички вкъщи, всеки може да влезе и да прекъсне работата ми... (в. „Култура“, 30 септември 2016).

И в друго интервю тя откровено се самоопределя на първо място с майчинството и след това като човек, който обича професията си на филолог, скъпящ ценността на писането, четенето, преподаването, контактите с различни езици и култури. Иванчева не допуска да бъде всмукана от гледката/перспективата, предложена от един-единствен прозорец, а избира Пътя и импровизациите по него, избира „смяна на огледалата“ (на езика) между образите и думите, доверява се на своите ситуативни решения и реакции

(„Усмихвам се.

Слагам червило и излизам.

Ще импровизирам – отвъд припомнянето“).

Феминисткият ангажимент на книгата е явен още в първата стихотворна част; ще го представя резюмативно чрез третия лирически къс:

Закърпвам чорапогащника си „Голдън лейди“

и съм горда, че живея в родината си.

После отивам на литературно четене –  
в памет на Далчев.

Активистката поза на пишещата Аз е „болдирана“ чрез играта с имената; поетесата-литературовед знае, че името като място на памет в езика ангажира участниците в литературния обмен с ценностно натоварени отношения и позиции. Езикови игри с имената и именуването откриваме в множество от включените в книгата текстове. Внимателното изговаряне и опазване на феминистката чувствителност доминират рецепцията на всяка от композиционно обособените части.

В стихотворните миниатюри („Този бряг...“, „Спомни си, тяло...“) авторката намира фин, много изтънчен начин да осветли еротичното преживяване, спомена за него, загатнат през противоречието и фигуративния език – процвилващ кон от брега на бърдото, далечен мъжки силует наред досадата от едно-и-същото. „Нямам въпроси.“, но поантата огласява („сред песъчинките,/ нахранени от любовта ни“) питането „Този бряг кой е?“. „Чезнене“ тук е уместно кодиран поетизъм; в други творби той е изведен на текстовата повърхност.

Стихотворният раздел е обърнат за диалог с големи имена от българския канон. Ще вметна запомнено от мрежата споделяне от Ирен Иванчева, че в главата ѝ натрапливо се върти строфа на Елисавета Багряна от сборката „Сърце човешко“ –

...Че в най-блестящия далечен път

се чезне пак за близък и огнище.

И че разкрит е може би светът

за този,

който няма никого и нищо.

### Багряна „Кораб от Испания“

Ползвам този цитат като още един възможен интерпретативен ключ към книгата. В лирическия сюжет от „Окоето на баща ми“ настояването на погледа „Остани в картината“ в моя прочит е Глас, изговарящ обещание „Оставам в литературния пейзаж!“. Браво, Ирен, добре дошла отново – една липса по-малко, наистина отсъствието на твоя глас остави празно място, с тази книга силно и категорично заявяваш връщането си на нашата литературна сцена. Идваш с великолепен избор – миниатюрите и фрагментите притежават висок жанров статус в българската художествена словесност, това е добре известно. Само още една мостра от антологията:

Винаги  
Вината ти  
Вината ми  
Вината ни  
Винаги.

Толкова пъти проиграваният сюжет извика ответна читателска реакция (например скръбното Дебеляново „не искам нищо да си спомня“. При препрочитане и обмисляне в друг контекст, въпреки липсата на прекословие и разпаденост в интонирането на цитираната фраза и по-общо в писането на Ирен Иванчева, дочувам и себепрезрението-Ботев „пием, пеем, зъбим се...“) – ето я междутекстовостта, разговаряме с творбата на Ирен и с българската класика, с отлят в думи всечовешки опит; англезичният читател, читателите (не само тези от гилдията) вероятно тук ще наместват други реплики от междутекстови диалози. Лапидарността, лаконичността, универсалността на посланията от селектираните текстове на тази лична антология на Ирен Иванчева отварят пространство за още думи по страниците, отгързват посоки за дописване, доизмисляне, помнещо бленуване.

Възприемам книгата като реакция спрямо все по-разпарчетосаното наше битие, като защитен ход срещу екстремната събитийност, срещу повсеместната социална изолация и дистанцираност през високосната 2020-а. Изключително внимателна към чуждото писане като литературен историк и критик, сега Ирен Иванчева пестеливо се е погрижила за своята лирика и есеистика, за фрагментите с неин подпис и почерк. Френският (в комплект с руски, английски) език е надежден инструмент за справяне в чужда култура, за вписване в света на стара Европа, в Новия свят и дори, при необходимост, във франкофонските култури. И все пак – родният език предлага на авторката завет, пристан, уют. Поривът ѝ да се чувства достоверна, подредена, оцелостена, е ословесен в страници, обърнати към ценители и към неизкушени от изящната словесност български и англезични читатели – за окуражаване, чрез слепена от парчета лична история.

А тази лична история ще достигне до англезичните читатели чрез конгениалния превод на д-р Холи Карапеткова, американска поетеса и университетски преподавател по творческо писане<sup>3</sup>.

---

<sup>3</sup> Преводите на д-р Холи Карапеткова на избрани стихове на Ирен Иванчева се появяват в „Тупело Квотерли“, „Уошингтън скуер ривю“ и „Поетри Нортвест“ (Tupelo Quarterly, 2018; Washington Square Review – issue 44, Fall 2019; Poetry Northwest – issue 1, Summer & Fall 2019). Стиховете на Ирен Иванчева са превеждани също и на испански език от д-р Мария Клеменсия Санчес, когато Ирен е поканена да участва в Международния фестивал на поезията на Меделин, Колумбия, 2019 г. Издателство

## ЛИТЕРАТУРА

- Иванчева 2015: *Иванчева, Ирен*. Гласове на жени в българската поезия. Аспекти на междутекстовост (от средата на XIX до 40-те години на XX век). София: Просвета (Ivancheva 2015: *Ivancheva, Iren*. Glasove na zheni v balgarskata poezia. Aspekti na mezhdutekstovost (ot sredata na XIX do 40-te godini na XX vek). Sofia: Prosveta).
- Ivantcheva-Merjanska 2015: *Ivantcheva-Merjanska, Irene*. Écrire dans la langue de l'autre: Assia Djébar et Julia Kristeva (Critiques Littéraires). Paris: L'Harmattan.

---

„Полис“ планира да издаде поезията на Ирен Иванчева в превод на испански и на френски език (бел. ред., М.В.).